
УДК 811.161.2.343.276.6:34

Лада Василькова (м. Київ)

ТЕРМІНОПОНЯТТЯ “КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО” ЯК СИСТЕМОТВОРЧЕ В ЮРИДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У статті простежено функціонування термінопоняття “кримінальне право” як системотворчого в юридичній термінології; розглянуто кореляцію “кримінальний” – “карний” – “злочинний”

Ключові слова: *право, кримінальне право, термінопоняття, кримінальний, карний*

Унаслідок тривалого історичного розвитку цивілізації закономірно виникли два найважливіші суспільні інститути — держава і право. Для кожної нації чи народності поява власної держави і права — це свідчення й доказ переходу від первісного ладу до вищого ступеня розвитку. Право притаманне суспільству з державною організацією життя людей. У цьому розумінні право — інструмент організації життя людей та їх взаємовідносин у найважливіших проявах, обов’язковий і важливий атрибут суспільного життя в будь-якій країні, засіб вираження проблем і завдань, що стоять перед суспільством.

Ще з давніх часів люди намагалися зрозуміти, що таке право і яка його роль у житті суспільства. Так, зазначає Н.М. Коркунов, Платон розглядає справедливість, право і закон як соціально-політичні явища, як елементи упорядкування життя, де право — це Божественний розум, якому мають відповідати закони. Аристотель убачав різницю між природним (не залежить від визнання чи не визнання людьми) та умовним (існує завдяки законодавцям) правом, виступав проти зведення всього права до права умовного, вбачаючи сенс закону в його правильності: закон повинен бути нейтральним, що означає його піднесення над усіма людьми, а застосовувати силу закону можна лише в межах справедливості [8: 16]. У давніх мислителів пізнання навколишнього світу відбувалось у межах єдиної універсальної науки —

© Л.М. ВАСИЛЬКОВА, 2011

філософії, яка поряд із логікою, філологією, медициною досліджувала проблеми державного й правового життя суспільства. “З’ясування ідеї права, визначення його витоків та інші загальні питання розглядалися у так званій практичній чи етичній філософії. Однак окремої філософії права не було ні в давнину, ні в середні віки...” [8: 19]. З часом у системі філософських знань виокремлюється філософія права, предметом якої стає дослідження державно-правового життя суспільства, але це відбувається не раніше XVII ст. Намагаючись зрозуміти, що таке право і яка його роль у житті суспільства, ще римляни звертали увагу на те, що воно не вичерпується однією ознакою або значенням.

У сучасній юридичній науці термін **право** використовується у кількох значеннях: 1) правом називають правові домагання людей, наприклад, право людини на життя, право націй на самовизначення (природні права); 2) право розуміють як систему юридичних норм (право в об’єктивному смислі, оскільки норми права складаються і діють не залежно від волі окремих осіб); 3) терміном **право** позначають офіційно визнані можливості, які має фізична або юридична особа (напр., право на працю, відпочинок, охорону здоров’я, майна; організації мають право на майно, на діяльність у певній сфері державного та суспільного життя — йдеться про суб’єктивний зміст права, тобто про право, що належить окремій особі, або суб’єктові права); 4) термін **право** використовується для позначення системи всіх правових явищ, або системи права, включаючи природне право, право в об’єктивному та суб’єктивному смислах (напр., англо-саксонське право, романо-германське право та ін. національно-правові системи); 5) система загальнообов’язкових, формально визначених правил поведінки, що встановлюється, гарантується і охороняється державою з метою упорядкування суспільних відносин [34 V: 5; 14: 20].

У юриспруденції вироблено багато визначень поняття права, які розрізняються залежно від того, що саме в правових явищах головне, найсуттєвіше.

Якщо розглядати право з “анатомічної”, так би мовити, точки зору, то можна виокремити три його складники, три елементи, кожен з яких також має назву “право”. У цій тріаді феномен права має три сутності: 1) право — усвідомлена справедливість; 2) право — нормативний регулятор, система інституціоналізованих норм; 3) право — особиста суб’єктивна можливість. Ця тріада робить право засобом, знаряддям існування цивілізованого суспільства. Але констатація зазначеної тріади не виключає й того, що термін **право** в сучасній теоретико-правовій науці диференціюється на *загальносоціальне, об’єктивне (позитивне)* та *суб’єктивне право*.

Цей термін уживається не лише в юридичному сенсі. Існують моральні права, права членів суспільних об’єднань, партій, права, які виникають на основі звичаїв.

Власне мовне осмислення терміна **право** (безпосередньо не зафіксованого в старослов’янській та давньоруській мовах) знаходимо насамперед в етимологічних словниках, де іменник **право** ква-

ліфікується як похідний від давньоруського прикметника *правъи*, старослов'янського *правъ* зі значеннями “прямий, правильний, справедливий” [4 IV: 551]. “Давнім за походженням є слово *право* “надана законами держави можливість що-небудь здійснювати”. Історично це перехід в іменник форми середнього роду однини короткої форми прикметника **pravъ* > *pravъ* “истинный, такой, как надо” [32: 324].

У першій фіксації слово *право*, за тлумаченням І.І. Срезневського, позначає “свобода, дія, влада” (“*тые люди даль есмь имъ со всѣмъ правомъ*”) та “закони, право” (“*ино его тамъ Полочане осудятъ по своему праву*”) [24 II(2): 1348].

У XIV–XV ст. засвідчено використання лексеми *право* на позначення “надана законами держави воля, свобода, змога діяти, здійснювати щось, розпоряджатись чимсь” та на позначення абстрактного поняття “закон”, “сукупність установлених державою норм і обов’язкових правил” [20 II: 220].

До XVIII ст. лексема *право*, зберігаючи значення “право, закон”, розширює свою семантику і вживається ще й на позначення понять “суд; тяжба, процес” (“*вступовати въ право*”, “*право ставити*”, “*право дати на кого*”) [28: 206–207]. З часом лексема *право*, крім набутих раніше значень набуває ще значення “правознавство” [30: 144].

Б. Грінченко, поряд із термінологічним значенням лексеми *право*: “право, законъ; тяжба, процессъ, дѣло в судѣ”, фіксує також загально-вживане значення: “слѣдуемое”, “образъ, манеръ, способъ” [10 III: 400].

У сучасній українській літературній мові лексема *право* вживається з такими значеннями: 1) “законодавство; здійснювана державою форма законодавства”; 2) “система встановлених або санкціонованих державою загальнообов’язкових правил (норм) поведінки”; 3) “зумовлена певними обставинами підстава, здатність, можливість робити, чинити що-небудь, користуватись чим-небудь”; 4) “наука, що займається юриспруденцією” [21 VII: 506].

Право складається з підсистем норм, що зветься *галузями права*. Галузь права — це самостійна відокремлена сукупність правових норм та інститутів, що визначається, головним чином, специфікою суспільних відносин, а також особливим методом їх регулювання. Систему права України складають галузі *конституційного, адміністративного, фінансового, земельного, цивільного, трудового, сімейного, кримінального, цивільно-процесуального, кримінально-процесуального права* та ін. У кожній галузі права є свій предмет регулювання (певний вид суспільних відносин), який має виражену специфіку.

У контексті нашого дослідження привертає увагу *галузь кримінального права*, що є сукупністю юридичних норм, які визначають злочинність і карність діянь. Кримінальне законодавство визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинними, і встановлює покарання тим, хто скоїв злочин. Ця галузь права покликана забезпечити законність та правопорядок, припинити, обмежити злочинні прояви членів суспільства. Крім того, поняття кримінального права включає в себе

розуміння правової науки, яка вивчає цю правову галузь, а також навчальної дисципліни, в межах якої вивчаються як правові норми, так і загальнотеоретичні положення.

Історія становлення кримінального права засвідчує, що історично спочатку виникали конкретні види суспільно небезпечних діянь, що спричинило кримінально-правові заборони, перші з яких походять від давніх звичаїв самозахисту окремих родів, родин та людей, зокрема кровної помсти, таліону, і були направлені на підпорядкування інтересів індивіда інтересам суспільства. Перші правила людської поведінки були спрямовані на обмеження агресивної поведінки, збереження людського роду. Право з моменту його виникнення носило переважно кримінально-репресивний характер і первісно базувалося на фактах правопорушень (напр., поняття *крадіжки* сформувалося раніше, ніж поняття *власності*). Однак поступово вони витісняються заходами кримінального покарання.

У сучасній юриспруденції поняття “кримінальне право” вживається на означення:

1) *галузі права*. Пор.: **кримінальне право** — така галузь права, яка встановлює основи і принципи кримінальної відповідальності, поняття та склад злочинів, поняття і види стадій вчинення злочину, поняття, мету та види покарань, особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх, співучасть у вчиненні злочину [10: 63];

2) *галузі права як сукупності юридичних норм*. Пор.: **кримінальне право** — галузь права, сукупність юридичних норм, якими встановлюються засади кримінальної відповідальності, види злочинів та покарання за їх вчинення. Ці норми регулюють суспільні відносини, що виникають із факту вчинення злочину (їх ще називають кримінально-правовими). Норми КП постають переважно як норми-заборони. Вони забороняють злочинне діяння (дію або бездіяльність) під загрозою застосування до осіб, що їх вчинили, особливих заходів державного примусу — кримінального покарання. Норми КП викладено у Кримінальному кодексі України [34 III: 400]; **кримінальне право** — галузь права, що являє собою сукупність юридичних норм про злочинність і карність діянь. КП України має завданням охорону суспільного ладу України, політичної й економічної систем, власності, особи, прав і свобод громадян, усього правопорядку від злочинних посягань. Норми КП — це норми заборони. Ці норми приймає Верховна Рада України у вигляді законів [35: 313];

3) *системи правових норм*. Пор.: **кримінальне право** — це система, сукупність юридичних норм (а по суті — законів), прийнятих Верховною Радою України, що встановлюють, які суспільно небезпечні діяння є злочинами і які покарання підлягають застосуванню до осіб, що їх вчинили. [2: 5]; **кримінальне право** — система правових норм, спрямованих на боротьбу зі злочинами і встановленнями міри кримінальної відповідальності за їх скоєння [12: 175]. Це також сукупність юридичних норм, які визначають злочинність і карність діянь.

Існує також поняття “*позитивне кримінальне право*” — система юридичних норм, де визначено суспільно небезпечні діяння, що є злочинними, та передбачено покарання, які застосовуються до винних осіб. Характерними ознаками позитивного КП є: 1) норми позитивного КП встановлюються лише Верховною Радою України; 2) його норми кодифіковані в єдиному джерелі — Кримінальному кодексі України; 3) метод реалізації позитивного КП — покарання або загроза його застосування [7: 52].

Поняття “кримінальний” є ключовим у системі дій органів слідства, прокуратури та суду (*кримінальне судочинство, кримінальний процес*), а також у галузі права, що: а) визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинними і які покарання за тих або інших умов треба застосувати до осіб, винних у їх вчиненні (*кримінальне право*); б) регулює порядок діяльності органів дізнання, слідства, прокуратури і суду щодо розслідування й розгляду кримінальних справ (*кримінально-процесуальне право*) [4: 25]

Відомості про першу згадку слова *кримінальний*, *стар. кримінальний* (болг. *криминален*, схв. *кріминілан*, лат. *crīminālis / crīminālis* “карний; той, якому загрожує судова кара”; “злочинний /який є злочином, містить у собі злочин; який чинить, учинив злочин; який заслуговує на осуд, неприпустимий/”; “той, що стосується вивчення злочинів і злочинності, боротьби і запобігання злочинам”, що є похідним від *crītan* “обвинувачення; провина, гріх; злочинець”, пов’язаного з *cerno* “розрізняю, бачу; пізнаю; вирішую, ухвалюю; просіюю”) можна датувати XVII ст. [4 III: 92; 21 III: 605; 19: 370]. Його російський варіант *криминальный* (относящийся к преступлению, уголовный) уперше засвідчує “Российский с немецким и французским переводом словарь, сочиненный Иваном Нордстетом” (1780, 1782) [18 V: 1658]. М. Фасмер це слово датує 1720 р. (пор.: польськ. *krzyminalny* з лат. *crīminālis* [31 II: 377].

У “Словнику правничої мови” А.Ю. Кримського термін *кримінальний* ідентифікується з терміном *злочинний*, відповідно *криміналь* — із *злочин* [23: 58]. Цей термін у парадигмі термінів *криміналь* і *кримінальність* фіксує також “Українсько-російський словник” О. Ізюмова, в якому в перекладі російською мовою *кримінальний* відповідно *криминальный, кримінальність* — *криминаль, криміналь — тюрьма* [6: 368].

Якщо в російській мові можна говорити про синонімічний ряд *уголовный* — *криминальный* — *преступный* із поняттєвою домінантою *уголовный*, то в українській мові це — синонімічний ряд *кримінальний* — *карний* — *злочинний* із домінантою *кримінальний*.

Синонімізуючись на позначення “який учинив злочин проти життя та майна”, “який становить замах на життя та майно”, “пов’язаний із розслідуванням і покаранням злочинів проти життя та майна” (напр.: *уголовная ответственность* — *карна / кримінальна відповідальність, уголовное судопроизводство* — *карне / кримінальне*

судочинство, уголовное преступление — карний / кримінальний злочин, уголовный кодекс — карний / кримінальний кодекс, уголовное право — карне / кримінальне право, уголовный процесс — карний / кримінальний процес), україномовні лексеми *карний* і *кримінальний* диференціюються за лексикографічними джерелами в таких словосполученнях: *уголовное следствие — кримінальне слідство, уголовный роман — кримінальний роман, уголовное дело — карна справа, уголовный иск — карний позов, уголовное обстоятельство — карна обставина, уголовный порядок — карний порядок, уголовное производство / разбирательство — карна розправа, уголовный суд — карний суд, уголовное уложение — карний статут / статут про кари / карні закони*, а також у значенні іменника: *уголовный — карний* “той, хто вчинив злочин проти життя та майна” [21: 108, 347; 16: 511; 15: 208].

Б. Д. Грінченко *рос. уголовный* (наказуемый) в українському реєстрі подає лише як *карний*, не фіксуючи слово *кримінальний* взагалі [22 II: 222].

Словник української мови в 11-ти томах розмежовує *кримінальний* як “такий, у якому описуються карні злочини та їх розслідування /про художній твір/” (*кримінальний роман, кримінальна мелодрама*), а *карний* — як *рідко* “те саме, що каральний” [21: 108, 347]. Пор.: *карати, караяю* “наказувать” [24: 1196]; *каране, -нье* “наказание” (*каранье смертельное* “смертная казнь”, *взяти каранье* “понести наказание”); *карати* “наказувать” [28: 358]; *карность* — 1) “дисципліна”; 2) “наказание” [28: 359].

З огляду на україномовний переклад російськомовних словосполучень зазначаємо окремі випадки непослідовного лексикографічного розмежування лексем *карний* і *кримінальний*. Наприклад: *уголовный розыск — карний розшук* [15: 173], *кримінальний / карний розшук* [23: 255; 3: 431], *уголовный приговор — карний присуд / вирок* [15: 173], *кримінальний / карний / каральний вирок* [23: 227].

Це зумовлено тим фактом, що на певному етапі паралельного лексико-семантичного розвитку досліджуваних слів у семантиці слова *карний* відбулося заміщення сем: “той, кого карали” на “той, хто / що карає”, що спричинило синонімію термінів *карний* — *каральний*. Окрім того, насичення первісного значення цього слова (“покарааний” ← “скривджений” ← “тілесно ушкоджений”: семантичний розвиток за аналогією [27] до значення слова *кара* [див. далі]) інтелектуально-логічною інформацією у напрямі: “тілесно ушкоджений, скривджений у результаті якогось діяння, яке умовно можна назвати злочином” синонімізувало лексеми *карний* і *кримінальний*. Звідси *кримінальний*, окрім “злочинний” набуло ще й значення “карний” (вияв дифузії значень [29: 133]).

Сучасний стан юридичного термінолекту [5: 76] засвідчує, що одні термінологічні одиниці повністю нівелюють себе, втративши сенс (*карний позов, карна обставина, карний порядок, карна розправа, карний суд*), інші, зберігаючи галузеве поняття, перевтілюють

ся в нові термінологічні одиниці та перифрастичні словосполучення або звороти (див. [1; 25: 4]) (*карний статут / статут про кари / карні закони — кримінальний кодекс (закон); карний / кримінальний вирок — згідно з вироком у цій кримінальній справі, обвинувальний вирок; карний / кримінальний розшук — органи дізнання, оперативно-розшукова діяльність, оперативно-розшукові заходи*) [13: 166].

Отже, порівняння лексичного матеріалу, відображеного в лексикографічних джерелах, з одного боку, та Кримінальному і Кримінально-процесуальному кодексах України, з другого, дає усі підстави стверджувати, що найбільш уживанішим, усталеним у юридичній практиці є слово *кримінальний*. Про це засвідчують такі активно вживані словосполучення: *кримінальна відповідальність, кримінальний процес, кримінальне / кримінально-процесуальне право, кримінальний / кримінально-процесуальний кодекс (закон), кримінальна психологія, кримінальне судочинство, кримінальна відповідальність, кримінальна справа, кримінальна міліція, кримінальна реєстрація, кримінальне покарання*.

Можна також погодитися з думкою С. Воробйової, Ю. Зайцева та Н. Соломашенко стосовно того, що термін *карний* (від *кара* — прасл. **kara* “покарання, кривда”, первісно, очевидно, “тілесне ушкодження” або “здирання одягу” [32: 168]) обіймає вужче значення (оскільки етимологічно не мало прямого відношення до поняття злочину), ніж російське *уголовный*, а його використання у деяких терміносполученнях призводить до штучних утворень, неприродних за формулю та аналогічних за змістом (пор.: рос. *уголовное наказание* — укр. *карне покарання, рос. уголовно-наказуемое деяние* — укр. *карно-каране діяння*) [3: 433–434]. Автори Російсько-українсько-англійського словника правничої термінології зазначають, що нормативно слід уживати термін *кримінальний* (від *кримінал* “карний злочин”, *заст.* “в’язниця” — рос. *криминал*, білорус. *крымінал*, польськ. *kryminal*, ч.сл. *krymínál*, мак. *криминал* [4: 92]) як такий, що етимологічно пов’язаний із поняттям злочину (пор.: лат. *crimen / criminis* “злочин”). Саме цей термін можна вважати вдалим відповідником рос. *уголовный*, оскільки він покриває і значення “карний”, адже вчинення злочину тягне за собою покарання, яке передбачається законом та призначається судом. До того ж, наголошують укладачі словника, термін *кримінальний* є продуктивнішим у плані словотвору, ніж рос. *уголовный* та його похідні (пор.: рос. *уголовый*, але *криминалистика, криминология, криминалист, криминальные проявления* і т. ін.) [Там само].

Семантичний простір слова *кримінальний* організовується навколо поняття “злочинний”, термінологічний статус якого визначають такі словосполучення: *злочинна самовпевненість, злочинна недбалість, злочинна організація, злочинна діяльність, злочинний наказ / розпорядження, злочинний намір, злочинна змова* [11: 30].

Прикметник *злочинний* витворився від іменника *злочин* (макед. *злочин*, слн. *zločin*), що є складним словом, утвореним за допомогою основ іменника *зло* і дієслова *чинити*; спочатку, очевидно, означало “той, хто чинить зло” /як *зłodий*/ → “суспільно небезпечне дія (або бездіяльність), що чинить заподіює зло людям”. Значення вчиненого зла: “неприпустимий ганебний вчинок” // “неправильна шкідлива поведінка” виникло пізніше, а разом з ним і фразеологічний зворот *спіймати на місці злочину (зловити, застати)* — викрити кого-небудь під час здійснення чогось лихого [4: 267; 21: 607]. Пор.: *зłodѣй* “лиходій, лиходійник, лиховодник, злочиннець, злочинниця, зłodій, зłodюга”; *зłodѣйскій* “лиходійський, зłodійський”; *зłodѣйство* “лиходійство, лихоробство, злочинство, зłodійство”; *зłodѣйствовать* “лиходіяти, лиховодити, лиховати”; *зłodѣяніе* “д. *зłodѣйство*” [30: 300]; *злочинець, злочинца* “злодей, преступник”; *злочинность* “зłodійство”; *злочинство* “злодейство, преступление” [28: 324].

У праоснові поняття злочину лежить концепт [33: 91], що завжди асоціюється із аксіологічним параметром негативної оцінки¹. Слово *зло* витворилося шляхом субстантивзації короткої форми середнього роду прикметника *зъло*, який, починаючи з XI ст. уживався на позначення “дещо (все) зле”, “гріх” → “нещастя, біда” (XII ст.) та втрачене “турбота, клопотання” (XII ст.) → “лихо”: *зло оучинити кому* — учинити лихо (XIV–XV ст.) → “кривда, шкода”; “що-небудь погане, недобре; протилежне *добро*”; “горе”; “почуття роздратування, гніву, досади; розлюченість”: *зганяти зло, зло бере, зривати зло, на зло кому, як (наче) на зло*; “злісно, жорстоко”; “недоброзичливо, сердито” (XX ст.) [32: 144; 24: 1000; 15: 44; 21: 597].

Сема ‘зло’ актуалізується в різних за своєю структурною організацією термінах, а саме: в однословах (напр., *мародерство, шпигунство, хуліганство, шантажист, диверсія, ув’язнення, вбивство* тощо) та багатокомпонентних одиницях, зокрема словосполученнях із домінуванням негативної оцінки: а) у ключовому слові (напр., *порушення миру, розголошення відомостей (державної [військової] таємниці), втрата (секретних) документів, зрада Батьківщини, ухилення від мобілізації в армію (військової служби, сплати податків), порушення нейтралітету, бездіяльність військової влади, зловживання опікунськими правами*); б) у залежному слові (напр.: *пропаганда війни, насильницьке донорство, незаконне використання товарного знака, доведення до банкрутства, незаконне відкриття валютних рахунків*); в) у ключовому й залежному словах (напр.: *злочинна самовпевненість (недбалість), приховування стійкої фінансової неспроможності*).

У Кримінальному кодексі України *злочин* визначається як: “передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або

¹ Про дихотомію «добро» — «зло» як основну серед параметрів оцінної (аксеологічної) шкали, що зародилася ще у свідомості давньогрецьких філософів див. [9: 39].

бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину” [11: 8]. Характер такого діяння (*злочинний* або *незлочинний*) визначається на основі *наявності / відсутності* певного набору фактів та ознак поведінки, які *є / не є*: суспільно небезпечними, винними, істотно шкідливими для фізичної або юридичної особи, суспільства або держави, що в юридичній практиці термінуються словосполученнями *юридична конструкція* (гіперонім) — *склад злочину, відсутність складу злочину* (гіпоніми) [23: 157]. На позначення різновидів злочину в термінолекті кримінального права функціонує словосполучення *кваліфікація злочину*.

Підсумовуючи, зауважимо: історія юриспруденції започаткована ще римським правом, тому й цілком закономірно, що сама система права послуговується латинською термінологією². Саме тому перевага надається термінові *кримінальний* як такому, що семантично обіймає як сферу злочинних, так і незлочинних діянь. На нашу думку, ці сфери можна було б термінологічно диференціювати у чинному законодавстві, послуговуючись етимологією слів *карний* та *кримінальний*: словом *кримінальний* термінувати лише сферу злочинних діянь та відповідальність за них, слово *карний* можна було б запропонувати як альтернативний варіант на позначення сфери незлочинних діянь, тобто таких, що не є соціально небезпечними, але вимагають певної відповідальності. З метою ж уникнення тавтологічних словосполучень у перекладі російськомовних термінологічних одиниць пропонуємо такі українські еквіваленти російських терміносполучень: *уголовное наказание* — *кримінальне покарання, уголовно-наказуемое деяние* — *злочинно-карне діяння, уголовное (-ый) преступление (-ник)* — *карний злочин / злочинець* (а не *(загально)кримінальний злочин / злочинець* [23: 223–224]).

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. — М.: Изд-во “Сов. энциклопедия”, 1966. — 605 с.
2. Бажанов Ю.В., Баулін М.Г., Борисов В.І. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина. — К. — Харків: Юрінком Інтер-Право, 2001. — 416 с.
3. Воробйова С.А., Зайцев Ю.Є., Соломашенко Н.В. Російсько-українсько-англійський словник правничої термінології. Труднощі терміновживання / Заг. ред. Ю.Є. Зайцева. — К.: Вид-во, 1994. — 553 с.
4. Етимологічний словник української мови: В 7 тт. / Редкол.: О.С. Мельничук (голов. ред.) та ін. — К.: Наук. думка, 1982 — 2003.
5. Іващенко В.Л. Термінолектне конотування та конотації термінологічності // Ономастика і апелятиви: Зб. наук. пр. — Дніпропетровськ: Вид-во, 2000. — Вип. 12. — С. 76–85.

² Латинські й грецькі основи термінів уже в епоху середньовіччя становили єдиний греко-латинський фонд, який запозичався багатьма мовами [26: 129]. Практично ні одна природна мова, як зазначає Л.О. Симоненко, при творенні термінів не може обійтися своїми власними ресурсами, тому термінологія багатьох галузей знань різних мов послуговується лексичними та словотворчими засобами високорозвинутих літературних мов, що робить її склад надто строкатим, поєднуючи в собі національні та міжнародні елементи. [17: 5].

6. *Ізюмов О.* Українсько-російський словник. Харків — К.: Держ. вид-во України, 1930. — 979 с.
7. *Колос М.І.* Кримінальне право України. Загальна частина: Навч. пос. — К.: Атіка, 2007. — 608 с.
8. *Коржунов Н. М.* Лекции по общей теории права. — СПб., 1894. — 90 с.
9. *Космеда Т.* Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики. — Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка. — 2000. — 238 с.
10. *Костенко О. Б.* Основи правознавства: Посіб. для вступників до вищ. навч. закладів. — К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007. — 600 с.
11. Кримінальний кодекс України / Основні чинні кодекси і закони України / Уклад. Ю.П. Єлісовенко. — К.: Махаон, 2003. — 976 с.
12. *Лисенков С. Л.* Загальна теорія держави і права: Навч. пос. — К.: Юрисконсульт–КНТ, 2006. — 175 с.
13. *Михеєнко М. М., Шибіко В. П., Дубинський А. Я.* Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України: за станом законодавства та постанов Пленуму Верховного суду України на 15 серпня 1997 року. — К., 1997. — 624 с.
14. *Музиченко П. П.* Історія держави і права України. — К.: Тов-во “Знання”, КОО, 1999 — 662 с.
15. Російсько-український словник правничої мови / Гол. Ред. А.Ю. Кримський. — У Києві, 1926. — 227 с.
16. Русско-украинский словарь: В 3 тт. — К., 1987 — 1988.
17. *Симонович Л. О.* Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. пр. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 3–7.
18. Словарь современного русского литературного языка: В 17 тт. — М.; Л.: Изд-во, 1950–1965.
19. Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. — К.: Наук. думка, 1985. — 966 с.
20. Словник староукраїнської мови: В 2 тт. — К.: Наук думка, 1978.
21. Словник української мови: В 11 тт. — К.: Наукова думка, 1970–1980.
22. Словник української мови: В 4 тт. / Упоряд. з дод. власного матеріалу Б.Д. Грінченко. — К.: Вид-во, 1996 — 1997.
23. Словник юридичних термінів (російсько-український). — К.: «Юрінком», 1994. — 322 с.
24. *Срезневский И. И.* Словарь древнерусского языка: В 3 тт. — М.: Книга, 1989.
25. *Стасинская П.* Перифраз(-а) или парафраз(-а)? // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. пр. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 274–277
26. *Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В.* Общая терминология. Терминологическая деятельность. — М.: Изд-во МГУ, 1993. — 309 с.
27. *Тараненко О. О.* Полісемічний паралелізм і явище семантичної аналогії. — К., 1980. — 115 с.
28. *Тимченко Є.* Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст. У 2 кн. — К.; Нью-Йорк, 2002 — 2003.
29. Українська мова. Енциклопедія. — К.: “Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана.”, 2000. — 750 с.
30. *Уманець М., Спілка А.* Словарь російсько-український. — Львів: Державне вид-во України, 1925. — 1146 с.
31. *Фасмер М.* Этимологический словарь русского языка: В 4 тт. / Пер. с нем. О.Н. Трубачева. — М., 1986–1987.
32. *Цыганенко Г. П.* Этимологический словарь русского языка. — К.: Рад. шк., 1989. — 511 с.
33. *Штерн І. Б.* Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енциклопедичний словник. — К.: АртЕк, 1998. — 336 с.
34. Юридична енциклопедія: В 6 тт. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К.: “Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана”, 2001 — 2003.
35. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю.С. Шемшученка. — К.: Феміна, 1996. — 696 с.

Lada Vasyl'kova (Kyiv)

AN IDEA ABOUT THE TERM CRIMINAL LAW AS A CREATIVE SYSTEM IN THE LEGAL TERMINOLOGY

In the article a function of term criminal law as a creative system in the legal terminology is observed and the cross correlation of the concepts “criminal” – “penological” – “maledictionficent” is examined.

Key words: law, criminal law, an idea about the term, criminal, penological

Мовна мозаїка

ЧИМ ГОДУЮТЬ ЖІНКИ НЕМОВЛЯТ?

З того, як сьогодні пишуть та як подають тлумачні й перекладні словники (порівняйте: *Молоді матері не годують груддю; Годуйте дітей груддю; Препарат заборонено вживати жінкам, які годують груддю*), може скластися думка, що жінки в Україні годують своїх немовлят лише однією молочною залозою. Звичайно ж, обома, а згадані вживання поширилися в українській мові під впливом російської і тих рекомендацій, які подають перекладні російсько-українські словники, пор. рос. *вскармливать, вскормить грудью* і укр. *вигодовувати, годувати груддю* (Російсько-український словник. – К. : Абрис, 2002. – С. 132). В українській літературній мові значення “молочні залози жінки” виражає слово *груди*, тому правильно вживати *вигодовувати, годувати дитину (немовля) грудьми*. Саме це слово використано в перекладі відомого вислову Максима Горького “*Восславим женщину-мать, чьей грудью вскормлен весь мир!*”, пор.: “*Уславимо жінку-матір, грудьми якої вигодуваний увесь світ!*”.

У розмовному мовленні українок, особливо сільських, звичними були й залишаються вживання *давати (дати) дитині цицьку (цицю); дитина взяла цицьку (цицю); дитина не бере (не взяла) цицьки (циці); плекати дитину грудьми* та ін., напр.: *Гапочка – помолоділа, гаряча, рум'янощока – примостилася скраєчку на скрині й дає дитині цицьку* (Є. Гуцало); *Проциха плекала дитину.. грудьми та й приповідала* (О. Мартович).

Отож не забуваймо своїх, уживаних віками словосполук і використовуймо їх залежно від ситуації: в офіційній – **вигодовувати, годувати дитину (немовля) грудьми**, у неофіційній – **давати (дати) дитині цицьку (цицю), плекати дитину грудьми** та ін.

Катерина Городенська